

MOL-MULK SOLIG‘INING MAHALLIY BUDJETDAGI ROLI

Madraimova Marxamat Raximberganovna

*Urganch davlat universiteti Buxgalteriya hisobi va audit kafedrasida stajor-
o‘qituvchisi*

Babajanova Dilfuza Abdurasulovna

*Urganch davlat universiteti Buxgalteriya hisobi va audit kafedrasida stajor-
o‘qituvchisi*

Annotatsiya. Ushbu maqolada mol-mulk solig‘ining mazmuni va mahalliy budjetdagi roli ochib berilgan.

Kalit so‘zlar: Soliq, mol-mulk solig‘i, indeksatsiya, imtiyozlar, stavka, inventarizatsiya.

Soliq tizimi barcha soliq to‘lovlarini o‘z ichiga oladi. Soliq tizimi milliy qonunchilik tizimi bilan, shuningdek xalqaro qonunchilik bilan uyg‘unlashgan bo‘lishi kerak [1]. Soliq turlaridan biri mol-mulk solig‘i bo‘lib hisoblanadi. Mulk solig‘i turli darajadagi – davlat va shahar budjeti daromadlarini shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Ular davlat dasturlari va loyihalarini moliyalashtirish manbalaridan biri bo‘lib, moliyaviy barqarorlik va hududlarni rivojlantirishni ta‘minlaydi. Mol-mulk solig‘ining asosiy vazifasi jamiyatning ijtimoiy va iqtisodiy ehtiyojlarini qondirish uchun moliyaviy resurslarni olish bilan belgilanadi. Mulk solig‘i tashkilotlarning mol-mulki uchun mintaqaviy yig‘im va jismoniy shaxslarning mol-mulkiga mahalliy soliqlar, shuningdek kelajakda ko‘chmas mulk uchun alohida soliqlarning joriy etilishi rejalashtirilgan. Mulk solig‘ini hisoblash va to‘lash tasdiqlangan stavka asosida amalga oshiriladi. Ammo to‘lovchilarning ayrim toifalari bu bo‘yicha imtiyozlarga ega bo‘ladilar. Soliq solish obyektida tan olingan mulkka ega bo‘lgan korxonalar ushbu soliq bo‘yicha soliq deklaratsiyasini to‘ldiradilar.

Mulk solig‘i to‘lovchilari fuqarolar, chet elliklar va fuqaroligi bo‘lmagan shaxslardir [2]. Bular soliq solish obyektiga bo‘lgan mol-mulkka ega bo‘lgan barcha jismoniy shaxslardir. Agar u bir nechta fuqarolarga tegishli bo‘lsa, unda ularning barchasi mulkdagi har birining ulushiga qarab soliq to‘lovchilar hisoblanadi. Bolalikdan va 2-guruh nogironlari, ikkinchi jahon urushi qatnashchilari va boshqalar mol-mulk solig‘ini to‘lashdan ozod qilinadi.

Fuqarolarga tegishli turar-joy binolari, kvartiralar va xonalar, qishloq uylari va kottejlar, garajlar, boshqa turdagi binolar va kommunal xonalar soliqqa tortish obyektlari bo‘lib hisoblanadi. Bog‘dorchilik va dacha notijorat shirkatlaridagi binolar, yashash yoki xo‘jalik maydoni 50 kvadrat metrdan oshmasa, jismoniy

shaxslarning ko'chmas mulk solig'i qo'llanilmaydi. Agar xona muzey, kutubxona, ko'rgazma galereyasi sifatida foydalanilsa, bunday foydalanish davrida u soliqqa tortilmaydi. Soliq qiymatini hisoblash uchun soliq bazasi - texnik inventarizatsiya qilish organlari tomonidan belgilanadigan soliq solish obyektining umumiy inventarizatsiya qiymatidir. Inventarizatsiya qiymati - amortizatsiya va narxlarning o'sish dinamikasini hisobga olgan holda ko'chmas mulkni almashtirish qiymatidir. Ushbu qiymatga qarab, jismoniy shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliq stavkasi aniqlanadi.

O'zbekiston Respublikasi Soliq Kodeksiga yuridik shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliq qismida kiritilgan o'zgartirishlar hisobotni taqdim etish va soliqni to'lash muddatlariga amal qiladi. Jismoniy shaxslar uchun yashash uchun mo'ljallanmagan ko'chmas mulk obyektlari qismida soliq summasini o'tgan yildagiga nisbatan o'sishini cheklash bekor qilinadi va stavkalar indeksatsiya qilinadi [3]. Unga ko'ra, yuridik shaxslar uchun soliq bazasini belgilash tartibi, 1 kv. m. uchun mutlaq miqdorda eng kam qiymat miqdorlari, mahalliy organlarning hududlarda eng kam qiymatga 0,5 gacha bo'lgan kamaytiruvchi koeffitsientni belgilash huquqi hamda 1,5 foiz miqdoridagi soliq stavkasi kabilar saqlab qolindi.

Ayrim obyektlar bo'yicha stavka o'zgartirildi. Ya'ni, unga ko'ra, Kodeksning 415-moddasi [3-qismida](#) ko'rsatilgan obyektlar bo'yicha soliq stavkasi 0,5 foizdan 0,6 foizgacha oshirildi. Bular umumiy foydalanishdagi temir yo'llar, magistral quvurlar, aloqa va elektr uzatish liniyalari, shuningdek konservatsiya qilinishi to'g'risida Vazirlar Mahkamasining qarori qabul qilingan ko'chmas mulk va tugallanmagan qurilish obyektlari bo'lib hisoblanadi.

Soliq Kodeksida foydalanilmayotgan obyektlar uchun oshirilgan stavkalarni bekor qilish mustahkamlandi. Undan oldin 2022-yilning 1-iyulidan boshlab soliqning oshirilgan stavkalari foydalanilmayotgan maydonlar va tugallanmagan qurilish obyektlariga nisbatan qo'llanilmaydi. Endi ushbu norma Soliq Kodeksiga kiritildi. Hisobotni taqdim etish va soliqni to'lash muddatlari o'zgartirildi. Unga ko'ra, quyidagi hujjatlarni topshirish muddati belgilandi:

- bo'nak to'lovlari to'g'risidagi ma'lumotnoma 2023-yilning 20-yanvaridan kechiktirmay topshirilishi lozim;
- yillik hisob-kitobni taqdim etish va soliqni yakuniy to'lash 1-martdan kechiktirmay amalga oshiriladi.

Jismoniy shaxslar uchun soliq summasini o'tgan yildagiga nisbatan oshirishga cheklov saqlab qolindi. Cheklov turar joy fondi obyektlariga, jumladan, ko'p kvartirali uylarga uzviy bog'liq bo'lgan mashina turar joylariga ega bo'lgan jismoniy shaxslar uchun amal qiladi.

2023-yilda 2018-yilda belgilangan kadastr qiymati asosida hisoblab chiqarilgan soliq summasi 2022-yil uchun hisoblangan soliq summasidan 1,3 baravardan ortiq miqdorda oshishi mumkin emas. Ushbu cheklov 2018-yildan boshlab jismoniy shaxslarga barcha ko‘chmas mulk obyektlariga nisbatan qo‘llaniladi. Bunda **yashash uchun mo‘ljallanmagan ko‘chmas mulk obyektlari qismida soliq summasini o‘tgan yildagiga nisbatan o‘shishini cheklash bekor qilindi. Soliq stavkalari indeksatsiya qilinadigan bo‘ldi.** 2022-yilda amal qilgan soliq stavkalari o‘rtacha 10 foizga indeksatsiya qilindi. Bunda 2018-yilda kadastr organlari tomonidan belgilangan soliq solish obyektlarining kadastr qiymati miqdori saqlab qolindi. Soliq Kodeksida **foydalanilmayotgan obyektlarga nisbatan oshirilgan stavkalarni bekor qilish mustahkamlandi.** 2022-yilning 1-iyulidan boshlab soliqning oshirilgan stavkalari foydalanilmayotgan maydonlar va tugallanmagan qurilish obyektlariga nisbatan qo‘llanilmaydi.

Xulosa shuki, mol-mulk solig‘i mahalliy budjetni rivojlantirishda muhim o‘rinni egallab, iqtisodiy islohotlarni yanada chuqurlashuviga imkon beradi. Chunki, mulk solig‘i - ko‘chmas mulkka egalik qilish uchun davlatga to‘lanadigan to‘lov bo‘lib hisoblanadi. Unga ko‘ra, ko‘proq mulk va soliq majburiyatlarini anglatadi. Ushbu soliq turi soliq idorasi tomonidan yiliga bir marta hisoblab chiqiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. G‘ulomov S. va M.Sharifxo‘jayev tahriri ostida. Bozor iqtisodiyoti nazariyasi va amaliyoti. Darslik. – T.: O‘qituvchi, 2000. – 265 b.
2. <https://studfile.net/preview/7459716/page:13/>
3. <https://buxgalter.uz>